

ЦІННІСНІ ПЕРЕОРІЄНТАЦІЇ КУЛЬТУРИ ПОСТМОДЕРНУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті аналізуються проблеми ціннісної переорієнтації культури постмодерну в сучасному суспільстві. Виявлено та охарактеризовано ситуацію ціннісної дезорієнтації особистості в умовах сучасних цивілізаційних викликів постмодерну. Шляхом аналізу масової культури розглядається феномен соціального відчуження та окреслюються можливості її подолання.

Ключові слова: людина, ціннісна орієнтація, глобалізація, масова культура, постмодерн, суспільство споживання, соціальне відчуження.

Актуальність дослідження з нашої точки зору полягає в тому, що на культурну парадигму сучасності та форми її втілення впливає тотальна плюралізація цінностей, норм і зразків поведінки, складовою якої є споживацька й індивідуалістична свідомість громадян, сильне прагнення “бути щасливим”, не докладаючи жодних зусиль у цьому напрямку. На думку польського дослідника Л. Дичевського, плюралізм як такий домагається не просто різноманітності культурних форм, а різноманітності людської тотожності [10, с. 103].

У сучасній гуманітаристиці культурний плюралізм розуміється як певна множинність географічно відокремлених культур та суспільств, які існують паралельно. А культурний плюралізм, з яким ми стикаємось сьогодні, часто описується цілком по-іншому, як мультикультурне суспільство, яке у свою чергу складається з різних культур та етичних систем, релігій та віросповідань, що співіснують в межах одного суспільства.

Дуже складний устрій сучасного суспільного життя є величезним викликом для культури, адже не секрет, що плюралістичні суспільства доволі нестабільні. Через це часом може виникати дезорієнтація в ціннісному сенсі. Звідси і конфлікт між соціальними ролями та етичними нормами, які з одного боку диктує сімейне, професійне і економічне життя, а з іншого – ті стандарти, які визначає суспільна мораль. Таким чином плюралізм активно торкається особистого життя кожного.

Для розв’язання цього завдання необхідно зважити на своєрідну екзистенційну складову культурного плюралізму, яка полягає у тому, що завдання інтерпретації світу та його моралі перенесене з сім’ї та суспільства на конкретну людину. Надприродна реальність, яка є фундаментальною основою релігійного досвіду, перейшла у площину індивідуальної свідомості.

Модернізація у сучасному світі істотно впливає на формування особи, оскільки “в процесі переходу до постіндустріального суспільства, коли на зміну ресурсоріятній економіці та її суб’єктові – одновимірній економічній людині з жорсткими конс’юмеристськими установками приходять ресурсозберігаючі технології та багатовимірна особа, що подолала вузький споживацький погляд на світ, тоді відчуття людиною своєї єдності з природою стає невід’ємною частиною її нової ментальності” [5, с. 68].

На жаль, “багатовимірна”, усебічно розвинена особа є не стільки реальністю сучасного світу, скільки метою, для досягнення якої необхідно докласти чимало зусиль передусім соціально-культурного, світоглядного і значною мірою ідеологічного порядку.

Модернізація та глобалізація не можуть не чинити впливу, іноді дуже суперечливого, як на сучасну масову культуру, так і ідеологічні уявлення громадян. Істотна характеристика ціннісної структури масової свідомості сучасного суспільства полягає в

тому, що в ньому набули головного значення цінності та ідеали споживацького суспільства, а також прагматичні установки життєзабезпечення та досягнення життєвого комфорту. Ця тенденція виявилась в пріоритеті термінальних цінностей (особиста безпека, здоров'я, сім'я і діти, комфортне життя та ін.) над інструментальними (професіоналізм, вченість, моральність, релігійність, міжетнічна толерантність та ін.)

Завдяки модернізації в сучасному індустріальному суспільстві здійснюється поступове “зрушення” від матеріальних цінностей (коли акцент робиться передусім на економічній і фізичній безпеці) до цінностей “пост матеріальних” (коли на перший план висувуються самовираження та якість життя) [3, с. 8].

Глобалізація та універсалізація культури, тріумф масової мають своїм наслідком масофікацію культури взагалі. Як наслідок, підриваються основи не лише культурного плюралізму, але й плюралізму культури, коли стираються межі між культурними формами і культурними системами.

У практику імплементуються уявлення, що питання якості життя, самореалізації повинні отримувати все більше відображення в культурі, самому поняттю якості життя має бути властива визначеність і кореляція з соціальною відповідальністю, суспільно корисною працею. Аналогічно закріплення та конкретизацію повинні отримати питання боротьби з бюрократизмом і спрощенням управлінських процедур.

Цінності постмодерну постулюють більш високий пріоритет самовираження, ніж економічної ефективності: люди стають менш готові прийняти людські витрати, з якими зв'язані бюрократія і жорсткі соціальні норми. Суспільство постмодерну характеризується занепадом ієрархічних інститутів і жорстких соціальних норм та розширенням сфери індивідуального вибору і масової участі [3, с. 11].

Як справедливо зауважує Р. Інглхарт, важливою компонентою розвитку постмодерну є зрушення, що відвертає і від релігійної, і від бюрократичної влади, і призводить до заниження значущості будь-яких видів влади і авторитету [3, с. 18].

Істотною соціокультурною особливістю сучасних суспільств є зменшення ролі сім'ї. Якщо колись сім'я була ключовою економічною одиницею, то в постіндустріальному суспільстві трудове життя індивіда в основному здійснюється зовні, не вдома. Так само і виховання нині відбувається переважно поза сім'єю. Крім того, “держава добробуту” як специфічний соціокультурний конструкт постмодерну, забрала у сім'ї і взяла на себе відповідальність за виживання. Виживання дітей раніше залежало від того, чи забезпечать їх коштами для існування батьки; а виживання постарілих батьків залежало від дітей. Сьогодні, хоча сімейні стосунки все ще важливі, це вже не ті стосунки, в яких вирішується питання життя і смерті; роль сім'ї багато в чому взяла на себе “держава добробуту”. Нове покоління здатне виживати у випадках розпаду сім'ї або навіть у випадках відсутності обох батьків. Неповні сім'ї і бездітні люди похилого віку в сучасних умовах мають в розпорядженні кращі шанси на виживання, ніж будь-коли раніше [3, с. 19].

Суттєвою ознакою постмодерну є зміна мотивації людей до праці: з максимізації отримуваного доходу та із забезпеченості роботою акцент зміщується у бік наполегливішого запиту на цікаву і осмислену роботу [3, с. 22]. Пошанування праці, що особливо має велике соціальне значення, повинна зайняти гідне місце у сучасній соціокультурній парадигмі та ідеології. Не менша увага при цьому повинна приділятися пропагуванню вільного та чесного підприємництва, а головне залученню населення до інноваційного підприємництва, формування ідеології конструктивної співпраці працівників і працеводців.

Сучасний світ знаходиться в стані жорстких ідеологічних конфліктів. Відхід від тоталітаризму в цьому плані є тільки частиною проблеми. Як справедливо зазначає М. Фуко, тоталітаризм є іманентним продуктом догматичної розсудливості, що задума-

ла “остаточно перетворити” і “логічно упорядкувати” увесь навколишній світ. Проте таке “остаточне перетворення” і “логічне впорядкування” не повинні означати втрату духовності, соціальної солідарності, загальнолюдських основ права. У праві необхідно відобразити, що усі технічні нововведення, відкриття, повинні мати на меті вдосконалення людської особистості, її самореалізацію, а не “логічне впорядкування” або інше підкорення навколишнього світу.

Іноді в літературі відзначається, що в цілому відкрите глобальне суспільство, як воно інтерпретується сьогодні на Заході, означає відвертий соціал-дарвінізм – глобальний простір нічим не стримуваного “природного відбору”, в якому слабкіші економіки, культури, етноси приречені загинути, поступившись планеті сильним і пристосованим. На сьогодні головне питання, що стосується усієї глобальної проблематики, полягає в тому, як в нових умовах глобального світу наново затвердити пріоритети культури і моралі, захистити право так званих “неадаптованих” (а до них відносяться більшість людства) на існування, скоректувати соціал-дарвіністську стихію ринку процедурами, що дозволяють зберегти різноманітність людських практик.

Сучасні процеси глобалізації і модернізації все більш підштовхують свідомість людства до затвердження домінування цінності особи, її соціокультурного становища в загальній ієрархії цінностей, що не завжди є виправданим. Вирішення проблеми множинності ціннісних критеріїв у культурі можна знайти в спробах гармонійного поєднання інтересів особи та суспільства, що реалізуються в спілкуванні і діалозі. Міра підпорядкування суб’єкта суспільству, його обмеженість суспільством, повинна відповідати мірі підпорядкування самого суспільства тим цінностям, які воно виробило.

Розвинуті контакти людини з соціальною масою позначилися на ній суперечливим чином. З одного боку, ці зв’язки до певної міри звільнили людину від локально-патріархальної замкнутості, розширили горизонти її буття. Безумовно, почуття зв’язаності людини з інтересами, цінностями маси людей надало їй почуття соціальної стійкості, захищеності. Але, з іншого боку, розрив старих соціально-патріархальних зв’язків в умовах, коли маса набула гранично широкого, аморфного характеру, коли загальні інтереси цієї маси дуже невизначені і нестійкі, призвів до того, що конкретна жива о-ноосібна людина відчуває себе потрібною тільки собі, загубленою, втраченою [2, с. 11].

Ці процеси не можуть не супроводжуватися трансформацією системи соціальних регуляторів і різних аспектів їх дії. Посилення анонімності соціального регулювання призвело до його кризи, у тому числі й ідеологічної складової.

У сучасному суспільстві людина розчиняється в тій чи іншій соціальній спільності і часто виявляється простим інструментом затвердження тих або інших соціальних домагань і вирішення соціальних конфліктів.

Можна також говорити про надмірне акцентування на ідеологічній сфері. У літературі не раз відзначалося, що вищою цінністю сучасного суспільства стає споживання. Людина знецінюється, зате світ речей, що впливає на неї, цінується дуже сильно. Відчуження має місце і особливо в соціокультурній сфері. Культурні цінності постають перед індивідом порожніми абстракціями, а не продуктом і результатом особистої творчості, як щось безособове, анонімне, таке, що відбувається в глибинах суспільства і держави. Такі цінності сприймаються як заборони, що пригнічують волю й ініціативу суб’єкта, його самобутність, свободу і творчість, що залишають індивіда байдужим до соціальних потреб в цілому. Морально-етичні приписи сприймаються як обтяжливий обов’язок, чужа, поневолююча сила, що не враховує потреби особи [1, с. 94].

У ряді важливих характеристик постмодерну дослідники виділяють: неточність, розмитість, тенденцію до двозначностей; фрагментацію; іронію і прагнення до усунення яких-небудь канонів; спонтанність, карнавалізацію, ігрове відношення до дійсності; конструкціонізм що припускає безперервну генерацію безлічі тих, що конфліктують

між собою інтерпретацій. Якщо розглядати постмодернізм як світогляд, то його основною рисою є плюралізм що обумовлює усі інші характеристики: децентралізацію, мінливість, контекстуальність, невизначеність [6, с. 527].

Відомий британський соціолог Е. Гідденс серед характеристик сучасного суспільства назвав невизначеність, непостійність, нестабільність. Щоб вижити в таких умовах, кожна людина має бути мобільнішою, а соціальна політика держави – гнучкішою і динамічнішою [6, с. 528].

Модернізація і постмодернізація призвели до істотної зміни соціальної структури. Якщо розглянути структуру суспільства, ґрунтованого на знанні і інформації, то можна відзначити, що кількісне зростання управлінських, професійних і технічних верств, що є ядром нової структури, не є єдиною тенденцією. Процес активного розвитку сфери, пов'язаної зі складними технологіями, супроводжується зростанням некваліфікованої зайнятості у сфері послуг на нижніх східцях соціальної драбини [4, с. 97]. У зв'язку з цим перед сучасною антропологічно орієнтованою культурою постмодерна постає завдання формування нової ідеології праці, її соціально-правового обґрунтування і стимулювання.

Нове глобальне суспільство кваліфікується не лише як суспільство знання, послуг, інформації, але і як суспільство ризику, загроз, травми, небезпеки. Витоки ризику виникають з особливого становища індивіда в сучасному суспільстві, що характеризується як невикорінений індивід, що не має зв'язку ні з минулим, ні зі структурами індустріальної епохи, індивід, що знаходиться в ситуації втрати норм і цінностей (аномії) та ізоляції. Невизначеність і небезпека самопідтримується новим типом індивідуальності, розриває зв'язок часів і поколінь, робить суспільство суспільством ризику [6, с. 527].

Серйозною психологічною проблемою сучасної суспільної свідомості, що впливає на ефективність соціальних регуляторів і їх ідеологічну складову, можна вважати так зване відчуження. Ще Е. Фромм з цього приводу писав: “Ніде так повно не проявився цей дух відчуження, як відносно людини до самої себе. Людина продає не лише товар, не лише продукти своєї праці, але і саму себе, при цьому людина відчуває себе товаром. Робітник продає свою фізичну силу; підприємець, лікар, працівник розумової праці продають свою “особу”. Ця “особа” повинна мати усі якості товару; якщо її хочуть продати, вона має бути досить приваблива, а, крім того, її володар повинен відповідати цілому ряду інших важливих вимог; наприклад, він має бути енергійний, ініціативний і так далі і тому подібне – відповідно до ситуації на ринку. І – як зі всяким іншим товаром – ринок визначає ціну і вартість тих або інших особових якостей людини, і навіть визначає саме їх існування. Якщо якості, які може запропонувати людина, не мають попиту, то у неї немає взагалі ніяких якостей; так само товар, який не можна продати, нічого не коштує, хоча і має споживчу вартість. Таким чином, упевненість в собі, “почуття власної гідності” перетворюються лише на відображення того, що думають про людину інші [8, с. 152–153].

Соціальне відчуження, природно, детермінується соціокультурними характеристиками, зачіпає і відношення людини до моралі й інших елементів соціальної структури, є важливим чинником, що негативно впливає на формування змісту ідеологічної функції культури.

Подолання соціально-культурного відчуження особи є одним з головних завдань, що постають перед соціалізуючою функцією культури у сучасному світі. У зв'язку з цим необхідно створити ефективні ідеологічні механізми залучення людей в управління громадськими і державними справами і в діяльності з удосконалення ціннісної системи.

Подальша рефлексія Е. Фромма також, на наш погляд, добре ілюструє соціальну реальність нашого часу: “Здорове суспільство розвиває здатність людини любити

людей, стимулює творчу працю, розвиток розуму, об'єктивності, надбання почуття власного Я, ґрунтованого на відчутті своїх творчих сил. Нездорове суспільство породжує взаємну ворожнечу, недовіру, перетворює людину на об'єкт маніпуляцій і експлуатації, позбавляє її почуття Я, що зберігається лише тією мірою, якою людина підкоряється іншим або стає автоматом. Суспільство може виконувати обидві функції: і сприяти здоровому розвитку людини, і перешкоджати йому. Практично у більшості випадків воно робить і те, й інше; питання полягає тільки в тому, які міра і спрямованість позитивного і негативного впливів" [9, с. 87].

Іншим важливим чинником, що впливає на соціалізуючу функцію культури та є її ідеологічним каталізатором, виступає масова культура. Актуальність проблем масової культури значною мірою визначається культурними трансформаціями, пов'язаними з формуванням нової соціальної моделі, які випробувала Україна в останні десятиліття.

Формуванню масової культури сприяли такі чинники, як різке зростання народонаселення, формування феномену масової свідомості, домінування міської культури, посилення процесів міграції, зниження регулятивної ролі традицій. Важливу роль також відіграли промислова і науково-технічна революції.

Як відомо, перехід до постмодерністської культури пов'язаний з новими підходами до проблем масовості культури. У постмодернізмі провідні аспекти масової культури – її комерційна природа, гедонізм, здатність мобільного реагування на події зовнішнього світу – були піддані принциповому переосмисленню.

У сучасній науці масова культура, що розглядалася раніше в негативному плані, стала розумітися як історично неминуче явище, органічно пов'язане з демократичними структурами, що виконує в постіндустріальному суспільстві ряд важливих функцій. Необхідність усебічного аналізу масової культури як соціокультурного і регулятивного феномену в умовах різноманітності ідеологій постає особливо гостро.

Соціальними передумовами поширення масової культури і в постіндустріальному, і в інформаційному суспільстві виступають проблеми адаптації, складність інших, окрім пропонованих масовою культурою, механізмів рекреації, порушення традиційних механізмів ідентифікації [4, с. 92].

У сучасному, динамічному суспільстві з істотним рівнем соціальної стратифікації із втраченими або неефективними традиційними способами самоідентифікації, масова культура стає механізмом соціалізації і починає виконувати ціннісно-орієнтаційні функції, що реалізуються, зокрема через соціально марковане споживання [4, с. 135].

Причиною затребуваності масової культури в сучасному суспільстві є те, що багато авторів визначають як "культурну корозію", тобто втрату системного характеру "ціннісних орієнтацій, соціальної адекватності і культурної компетентності", що призводить до зміни природи масової культури, що функціонує як адаптаційна система, як механізм соціалізації, у тому числі культурної соціалізації [7, с. 444].

Адаптаційний чинник масової культури особливо явно проявляє себе в сучасному українському суспільстві, позначеному соціальною мобільністю, маргіналізацією великої частини населення, його ціннісною дезорієнтацією, активізацією різних форм відчуження.

Глобалізм і масова культура є просторово-часовою універсалізацією стосунків обміну. Але по суті своїй сама ця універсалізація обміну вказує на інший процес: відлучення людини від традиційних соціальних і духовних цінностей і занурення у віртуальний світ.

Ряд авторів акцентує увагу на тому, що споживацьке суспільство, потіснивши моральні начала і цінності на периферію, опинилося в духовній безвиході, хоча і зберігає стабільними державні і правові інститути. Також вказується, що логіка модерну неухильно веде до витіснення християнської духовності язичницьким тяжінням до

земного успіху за всяку ціну, до небезпечної урочистості та бездуховної одновимірності [5, с. 55].

Масова культура уможлиблює цілеспрямоване створення керованої маси за допомогою особливих комунікативних технологій, що формують власну реальність. І тут виникає серйозна небезпека виходу таких комунікативних технологій і продуктованих за допомогою їх ідеологій з-під контролю суспільства і держави, світової спільноти.

Маса сьогодні – це сукупність деперсоналізованих індивідів, об'єднаних не участю в тій або іншій діяльності, а спільністю споживаної продукції: інформації, розваг, моди, іміджів, стереотипів, а також єдністю картини світу і системи цінностей. В умовах певних суспільних систем, у межах окремих культурних світів масова культура як активна динамічна форма набуває яскраво виражених особливостей, що дозволяє вести мову про її національні варіанти [4, с. 19].

У літературі справедливо відзначається, що “масова людина” обмежена у своїх креаційних потенціях, вона задовольняється, замість різноманіття і варіативності ситуацій і положень, прийняттям різноманітних кліше і стереотипів, завдяки яким її картина світу отримує ясність і завершеність. У своєму самовдоволенні вона не пред'являє до себе підвищених вимог, не знає сумнівів, із завзятістю перебуває в глупоті і намагається врятуватися від складнощів світу, вдаючись до фантазій та ілюзій. Нездатність маси до самостійного самоздійснення, інфантильність, розмитість і рухомість структури уявлень про світ, відсутність внутрішньої детермінації – усе це обумовлює її наполегливу потребу в керівництві, яке разом з іншими соціальними інститутами з успіхом здійснює і масова культура [4, с. 40]. Проте, у зв'язку з цим виникає питання про якість такого керівництва, його ідеологічні й моральні основи, його юридичне оформлення і його здійснення на благо людей.

Важливо, що масова культура закріплює існуючу в суспільстві соціальну ієрархію через символічно значиме культурне споживання, допомагає встановленню контакту людини зі світом, підтверджує її присутність в цій спільності. Більше того, саме через масову культуру, її символи і знаки, масовий індивід отримує можливість відкрити частину себе, адекватно себе оцінити і правильно ідентифікувати. У цьому плані масова культура до певної міри тотожна з ідеологією.

Таким чином, у сучасному суспільстві долається колишня система матеріальної, економічної мотивації, саме матеріальне благополуччя втрачає свою значущість, а на перший план виходять такі проблеми, як необхідність поєднувати безпеку і свободу, справедливість і відповідальність. Поєднання безпеки і свободи, справедливості і соціальної відповідальності є важливими орієнтирами для культурної парадигми в епоху модернізації, глобалізації і масової культури. Проте, викликає занепокоєння те, що у ряді сфер масова культура починає підміняти собою традиційні соціальні регулятори, у тому числі й мораль.

1. Бабенко А. Н. Проблемы обоснования ценностных критериев в праве. *Государство и право*. 2002. № 12. С. 94–95.
2. Барулин В. С. Российский человек в XX веке. Потери и обретение себя. Санкт-Петербург : Алетейя, 2000. 431 с.
3. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества. *Полис. Политические исследования*. 1997. № 4. С. 6–32.
4. Костина А. В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. Москва : Ком-Книга, 2006. 320 с.
5. Рябов А. Интегративная идеология и модернизация современной России. *Свободная мысль*. 1992. № 15. С. 58–69.
6. Скок Н. В. Ценностные изменения современности: теоретический и прикладной аспект. *Право и политика*. 2009. № 3. С. 523–530.
7. Флиер А. Я. Социокультурный прогноз на 21 век. *Культурология для культурологов*. Москва, 2000. 496 с.

-
8. Фромм Э. Бегство от свободы. Минск, 2004. 314 с.
 9. Фромм Э. Здоровое общество. *Догмат о Христе*. Москва, 2005. 342 с.
 10. Dyczewski L. Społeczno-kulturowy kontekst religijności. *Kościół w życiu publicznym*. 2004. S. 103–112.

The article deals with the issues of the re-orientation of values in the postmodern culture. The axiological disorientation of a person due to the challenges of the contemporary postmodern civilization has been revealed and is discussed in the article. The phenomenon of social estrangement as well as the ways of defining the possibilities of its combating is described through the analysis of the mass culture.

Keywords: human being, axiological orientation, globalization, mass culture, postmodernism, consumption society, social estrangement.

УДК 316.346.2: 17.022.1

Ihor Hoian, Oksana Fedyk

GENDER AS AN AXIOLOGICAL CONSTRUCT

В дослідженні формулюються теоретичні засади парадигми аксіологічного конструювання гендеру. Доведено, що формування гендерних відносин має аксіологічний вимір. Для обґрунтування такої думки та для аналізу сутності гендерних відносин використано метод аксіологічного конструювання гендеру. Використання такого методу дає підстави стверджувати, що гендер – це аксіологічний конструкт, який формується на основі системи цінностей, яка створює підґрунтя для розуміння цінності представників тієї чи іншої статі. В контексті аксіологічного конструювання гендерних ролей їх слід тлумачити як динамічне явище, яке постійно перебуває у процесі формування та створення. Людина схильна наслідувати гендерні ролі в межах того чи іншого суспільства на основі запропонованих в процесі соціалізації цінностей та моделей пріоритету маскулінності чи фемінності. Гендерні ролі мотивуються цінностями і світоглядно визначаються процесами, навчання, виховання, самоосвіти. У ракурсі аксіологічного конструювання гендер являє собою аксіологічну модель поведінки людини у ставленні до представника іншої статі.

Ключові слова: соціальне конструювання гендеру, аксіологічне конструювання гендеру, поліфакторне конструювання гендеру, гендерні стереотипи, гендерні відносини.

Formulation of the problem. Despite a number of programs and international strategies, the gender equality issue has not yet been resolved. In our opinion, this is due to the fact that various forms and styles of gender roles have been primordially formed in diverse societies. This fact requires the analysis of the underlying causes on the basis of which different types of gender relations are formed. We assume that the basic foundation for the formation of gender relations in diverse societies is the historically formed axiological network, which at the same time is presented in the structure of mentality, which determines preferences and priorities that have a systemic dimension, that is, they are dependent on a system of axiological factors that, in their turn, are derivatives of the synthesis of diverse social spheres.

Purpose. The study is aiming at substantiating the feasibility of using the paradigm and the method of axiological gender constructing to understand its essence and specifics.

Presenting the main material. Gender and gender relations as an axiological construct. Gender and gender relations are a fundamentally axiological construct that has no analogues in nature, that is, it is created consciously and artificially by a person on his/her own initiative and with his/her understanding of values, human value in particular. In the interpretation of gender and gender relations, we defend the paradigm of *axiological gender constructing*. Values, in our opinion, are the main motives for human activity, which is why they are the basis of constructing stereotypes in gender relations. In this context, we agree with V. Budz's opinion that "values are at the heart of social self-organization. On their basis, all various forms and schemes of social interactions operate" [3, p. 500]. It is difficult to imagine a more substantiated alternative to values as the basis for constructing social relations,